

การเต้นจะคีในประเพณีกินวอของชนเผ่าลาหู่ในอำเภอเบตง จังหวัดยะลา

กุลวรา แซ่หลิว^{1*} และ รัชยา วีรการณ์¹

¹สาขาวิชานาฏศิลป์และการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

*kulwarasaeliw@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “การเต้นจะคีในประเพณีกินวอของชนเผ่าลาหู่ในอำเภอเบตง จังหวัดยะลา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา รูปแบบ องค์ประกอบ และขั้นตอนของการเต้นจะคี ซึ่งเป็นการแสดงที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิต และความเชื่อของชนเผ่าลาหู่ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เก็บรวบรวมข้อมูลในกลุ่มชนเผ่าลาหู่ที่มีการย้ายถิ่นฐานมาจากทางภาคเหนือของประเทศไทยมาอาศัยในพื้นที่หมู่บ้านน้ำพุร้อน ตำบลตานะแมเราะ อำเภอเบตง จังหวัดยะลา และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า การเต้นจะคีเป็นการเต้นที่มีรากฐานจากความเชื่อในการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และมีบทบาทเพื่อการเฉลิมฉลองในประเพณี รูปแบบการเต้นแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การเต้นในพิธีประเพณี และการเต้นเพื่อต้อนรับแขก องค์ประกอบสำคัญประกอบด้วย สถานที่ เครื่องบวงสรวง ผู้แสดง เครื่องแต่งกาย และดนตรี ซึ่งดนตรีมีบทบาทในการกำหนดจังหวะช้า-เร็วของการเคลื่อนไหว การเต้นใช้ร่างกาย 6 ส่วน โดยเน้นการใช้เท้าเป็นหลัก และมักเต้นเป็นวงกลมเพื่อแสดงถึงความสามัคคีของชุมชน ขั้นตอนการเต้นจะเริ่มจากพิธีกรรมทางศาสนา และการบูชาบรรพบุรุษก่อนเข้าสู่การแสดง และการร่วมเต้นของคนในชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่า การเต้นจะคีไม่เพียงเป็นศิลปะการแสดง แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการสืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม สร้างความสัมพันธ์ในชุมชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนทุกช่วงวัย

คำสำคัญ: การเต้นจะคี ชนเผ่าลาหู่ ประเพณีกินวอ ศิลปะการแสดงชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

The Ja-Khue Dance in the Kin Wor Festival of the Lahu Community in Betong District, Yala Province, Thailand

Kulwara Saeliw^{1*} and Ratchaya Weerakarn¹

¹Performing Arts Program, Faculty of Fine Arts, Songkhla Rajabhat University

*kulwarasaeliw@gmail.com

Abstract

This study, entitled “Ja-Khue Dance in the Kin Wor Festival of the Lahu Ethnic Group in Betong District, Yala Province”, aims to examine the historical background, forms, components, and performance structure and procedures of the Ja-Khue dance, which plays a significant role in the way of life and belief system of the Lahu people. This research adopts a qualitative approach, employing documentary study, in-depth interviews, structured interviews, and both participant and non-participant observations. Data were collected through fieldwork conducted in Ban Namphu Ron, Tano Maero Subdistrict, Betong District, Yala Province, and analyzed using descriptive methods. The findings indicate that the Ja-Khue dance is rooted in ritual beliefs associated with spiritual worship and serves an essential role in various ceremonies and traditional practices. The dance can be categorized into two forms: ritual performance within traditional ceremonies and performances for welcoming guests. Its key components include performance venue, ritual offerings, performers, costumes, and musical instruments, with music playing a crucial role in determining tempo and movement dynamics. The choreography involves six major body components used in dance movements, with a primary emphasis on foot movements, and is typically performed in a circular formation symbolizing community unity. The performance process begins with religious rituals and ancestral worship, followed by formal presentation and communal participation. The findings suggest that the Ja-Khue dance functions not only as a form of performing art but also a vital mechanism for preserving cultural identity, strengthening social relationships, and encouraging participation among people of all ages.

Keywords: Ja-Khue Dance, Lahu Ethnic Group, Kin Wor Festival, Ethnic Performing Arts, Cultural Identity

1. บทนำ

ประเทศไทยเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายกลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มต่างมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ภาษา ความเชื่อ และประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงที่กระจายตัวอยู่ในหลายภูมิภาคของประเทศ เช่น กะเหรี่ยง ม้ง อาข่า ลีซอ และลาหู่ กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ล้วนมีระบบความเชื่อและพิธีกรรมที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและธรรมชาติอย่างแนบแน่น ทั้งยังมีศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่สะท้อนภูมิปัญญา ความเชื่อ และความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน [1] โดยวัฒนธรรมการฟ้อนรำและดนตรีถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำหน้าที่ทั้งในเชิงพิธีกรรมและการสร้างความสามัคคีภายในชุมชน

กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ เป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการสืบทอดวัฒนธรรมการแสดงและพิธีกรรมมาอย่างยาวนาน เดิมตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณตอนใต้ของประเทศไทยและอพยพเข้าสู่พื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย ต่อมาได้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานและตั้งถิ่นฐานในพื้นที่อื่นของประเทศไทย รวมถึงอำเภอเบตง จังหวัดยะลา ซึ่งปัจจุบันมีชาวลาหู่อาศัยอยู่ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นและประชากรไทยพื้นถิ่นตามแนวชายแดนไทย-มาเลเซีย แม้ว่าบริบททางสังคมจะเปลี่ยนแปลงไป แต่ชาวลาหู่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี และพิธีกรรมดั้งเดิมไว้เพื่อแสดงถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และความสัมพันธ์ภายในชุมชน โดยหนึ่งในประเพณีสำคัญของชาวลาหู่คือ “ประเพณีกินวอ” ซึ่งเป็นงานเฉลิมฉลองประจำปีที่เกิดขึ้นในช่วงเทศกาลตรุษจีน มีวัตถุประสงค์เพื่อบูชาพระเจ้าก้อซาและผีบรรพบุรุษ ตลอดจนขอพรให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และความร่มเย็นแก่ชุมชน ภายในงานจะมีการประกอบพิธีกรรม การละเล่นพื้นบ้าน การบรรเลงดนตรี และการเต้นจะคี ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของพิธีกรรมกินวอ โดยการเต้นจะคีได้ เป็นเพียงการแสดงเพื่อความบันเทิงเท่านั้น แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของความศรัทธา ความสามัคคี และการสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของชาวลาหู่ [2]

การเต้นจะคีเป็นการเต้นประกอบพิธีกรรมที่มีลักษณะเฉพาะ ทั้งในด้านรูปแบบท่าทาง การใช้ดนตรี การแต่งกาย และการใช้พื้นที่ประกอบพิธีกรรม โดยผู้แสดงจะเต้นเป็นวงตามจังหวะของเครื่องดนตรีพื้นบ้าน เช่น แคน ซึง และขลุ่ย เพื่อบวงสรวงพระเจ้าก้อซาและผีบรรพบุรุษ ลักษณะเด่นของการเต้นจะคีคือการเคลื่อนไหวท่าที่สอดคล้องกับจังหวะดนตรี การจับมือหรือใช้ผ้าเชื่อมต่อกันระหว่างผู้แสดง และการเต้นเป็นวงในลักษณะทวนเข็มนาฬิกา ซึ่งสะท้อนความร่วมมือร่วมใจและความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน นอกจากนี้ การเต้นจะคียังมีบทบาทสำคัญในพิธีกรรมด้านการเกษตร การเฉลิมฉลองปีใหม่ และพิธีเรียกขวัญเพื่อรักษาผู้ป่วย อันแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะการแสดงกับวิถีชีวิตและระบบความเชื่อของชุมชนชาติพันธุ์ลาหู่

อย่างไรก็ตาม ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์จำนวนมากกำลังเผชิญกับภาวะการลดบทบาทและการสูญหาย โดยเฉพาะศิลปะการแสดงที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เนื่องจากคนรุ่นใหม่มีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงอิทธิพลของระบบการศึกษา สื่อสมัยใหม่ และเศรษฐกิจทุนนิยม ส่งผลให้การสืบทอดองค์ความรู้ด้านการแสดงพื้นบ้านลดน้อยลง การเต้นจะคียิ่งกลายเป็นศิลปวัฒนธรรมที่พบเห็นได้ยากขึ้นในบางพื้นที่ และเริ่มถูกปรับเปลี่ยนจากบริบทพิธีกรรมไปสู่การแสดงเพื่อการท่องเที่ยวและการต้อนรับผู้มาเยือนมากขึ้น

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาการเต้นจะคีในประเพณีกินวอของชาวลาหู่ในอำเภอเบตง จังหวัดยะลา เพื่อจะนำไปสู่การอนุรักษ์ พื้นฟู และเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ให้คงอยู่ต่อไปในสังคมร่วมสมัย อีกทั้งยังเป็นการสร้างองค์ความรู้ด้านนาฏศิลป์ชาติพันธุ์ที่สามารถนำไปต่อยอดในเชิงวิชาการ การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการสร้างสรรค์การแสดงร่วมสมัยในอนาคต

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการเต้นจะคี
2. เพื่อศึกษารูปแบบการเต้นจะคี
3. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการเต้นจะคี
4. เพื่อศึกษาขั้นตอนการเต้นจะคีในประเพณีกินวอ

3. วิธีการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง “การเต้นจะคีในประเพณีกินวอของชนเผ่าลาหู่ในอำเภอเบตง จังหวัดยะลา” นี้ ผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลาในการศึกษาข้อมูลตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2567 - เดือนตุลาคม 2568 เป็นการศึกษาในพื้นที่หมู่บ้านน้ำพุร้อน ตำบลตาเนาะแมเราะ อำเภอเบตง จังหวัดยะลา โดยได้ทำการศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลสำคัญจำนวน 2 ประเภท คือ การศึกษาจาก

เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) และการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนาม (Fieldwork Research) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 การศึกษาจากเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research)

ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยโดยค้นคว้าเอกสารทั้งที่เป็นเอกสารปฐมภูมิหรือทุติยภูมิ จากหน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา ประเพณีหนังสือตำรา งานวิจัย ปรินต์ออนไลน์และวีดิทัศน์ ที่มีการศึกษาไว้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประเพณีกินวอและการเดินจะคี

3.2 การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนาม (Fieldwork Research)

ผู้วิจัยดำเนินงานรวบรวมข้อมูลด้วยการลงพื้นที่ภาคสนาม โดยเตรียมเครื่องมือและอุปกรณ์ เช่น แบบสัมภาษณ์ กล้องบันทึกภาพ สมุดโน้ต เป็นต้น เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเดินจะคีในประเพณีกินวอของชนเผ่าลาหู่ในอำเภอเบตง จังหวัดยะลา ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

3.2.1 การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์การจัดสถานที่หรือการจัดลานจะคีที่จะจัดประเพณีกินวอ การประกอบอาหารในงานประเพณีกินวอ การละเล่นลูกข่างของผู้ชายในชนเผ่า การฝึกซ้อมการแสดงของคนในชนเผ่า รวมถึงการเดินจะคีในประเพณีกินวอ รวมถึงการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน 1 คน นักดนตรี 3 คน นักเต้น 4 คน และปราชญ์ชาวบ้าน 2 คน โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3.2.2 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยได้เข้าร่วมฝึกปฏิบัติการเดินจะคีในช่วงก่อนวันงานประเพณีกินวอโดยมีนักเต้นอาวุโสของหมู่บ้านเป็นผู้ถ่ายทอดให้ นอกจากนี้ผู้ศึกษายังได้ร่วมเดินในงานประเพณีกินวอร่วมกับกลุ่มนักเต้นและกลุ่มชาวบ้านในวันงานประเพณีกินวอ

4. ผลการศึกษา

4.1 การเดินจะคีและประเพณีกินวอของชนเผ่าลาหู่ในอำเภอเบตง จังหวัดยะลา

ชาวไทยชนเผ่าชาติพันธุ์โดยเฉพาะชนเผ่าลาหู่ที่อาศัยอยู่ในอำเภอเบตง จังหวัดยะลา มีจำนวนอาศัยกันอยู่มากกว่า 300 คน โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง เช่น รับจ้างถางป่า รับจ้างกรีดยางพารา และรับจ้างดูแลสวน เป็นต้น โดยเป็นชนเผ่าชาติพันธุ์ที่อพยพมาจากจังหวัดเชียงราย ปัจจุบันในอำเภอเบตง จังหวัดยะลา มีทั้งชนเผ่าลาหู่ อาข่า มูเซอ ลีซอและชนเผ่าอื่นๆ โดยอาศัยกระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ ตามแนวชายแดนไทย – มาเลเซีย ซึ่งพื้นที่ที่มีชาวลาหู่อาศัยอยู่มาก ได้แก่ ตำบลตานะแมะระ อำเภอบะตง จังหวัดยะลา ส่วนใหญ่แล้วชนเผ่าลาหู่มีจะอาศัยปะปนกับชนเผ่าอื่นๆหรือคนพื้นถิ่น มีเพียงส่วนน้อยที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มหรือเป็นหมู่บ้าน ประชากรชนเผ่าลาหู่ส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาคริสต์ นอกจากนี้กลุ่มชนเผ่าลาหู่ยังได้มีการรักษาประเพณีดั้งเดิมของชนเผ่าไว้เพื่อสืบทอดไม่ให้สูญหาย เช่น ประเพณีกินวอ เป็นต้น

ประเพณีกินวอหรือประเพณีปีใหม่ของชนเผ่าชาติพันธุ์ลาหู่ใน อำเภอเบตง จังหวัดยะลาเกิดจากการรวมตัวกัน เพื่อเฉลิมฉลองในวันปีใหม่ของชนเผ่าชาติพันธุ์ลาหู่ที่อาศัยในหมู่บ้านบ่อน้ำพุร้อน และหมู่บ้านต่างๆที่อยู่ภายในจังหวัดยะลา โดยที่หมู่บ้านน้ำพุร้อน ตำบลตานะแมะระ อำเภอเบตง จังหวัดยะลา ได้จัดประเพณีกินวอครั้งแรกเมื่อปีพุทธศักราช 2552 จนถึงปัจจุบัน โดยได้มีการจัดประเพณีกินวอมาแล้วถึง 16 ครั้ง โดยในแต่ละครั้งจะจัดงานเป็นระยะเวลา 3 วัน ผู้ที่เริ่มจัดประเพณีนี้ขึ้น คือ ผู้ใหญ่บ้านจะอ้อ ซึ่งเป็นบุคคลที่ผู้คนในหมู่บ้านเคารพนับถือ ประเพณีกินวอจะเป็นการเฉลิมฉลองปีใหม่ของชนเผ่าชาติพันธุ์รวมถึงชาวลาหู่ซึ่งตรงกับวันที่ 1 เดือน 1 ตามปฏิทินจันทรคติ โดยชาวบ้านจะแต่งกายด้วยชุดประจำชนเผ่า หรือเสื้อผ้าชุดใหม่ เพื่อเข้าร่วมงานเฉลิมฉลองที่มีทั้งการละเล่นประจำชนเผ่า การบรรเลงดนตรี การเดินจะคี และมีอาหารในโรง

ทานที่ผู้หญิงในหมู่บ้านช่วยกันทำในช่วงเช้า เพื่อให้ผู้คนในหมู่บ้านและแขกในงานได้รับประทานทั้งยังถือว่าเป็นการทำทานอีกด้วย

สำหรับการเตรียมงานประเพณีกินวอหรืองานปีใหม่ของชาวลาวที่นั่นจะเริ่มต้นขึ้นในวันก่อนวันปีใหม่ โดยในช่วงเช้าจะมีการตำข้าวปุกกา การเชือดหมู และการทำความสะอาดบ้านครั้งใหญ่เพื่อกวาดสิ่งไม่ดีออกไป และจะงดการทำความสะอาดบ้านในวันปีใหม่ทั้งวันเพื่อไม่ให้กวาดสิ่งมงคลทิ้ง นอกจากนี้ชาวบ้านจะตกแต่งบ้านด้วยโคมไฟสีแดงและตุ๊กตาสีเขียวเพื่อเสริมสิริมงคลในวันปีใหม่ มีการไหว้ผีบรรพบุรุษโดยการปักธูปให้บูชาตามจุดต่างๆ ที่เชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตย์อยู่และมีการทำของไหว้ผีบรรพบุรุษ เช่น ข้าวปุกกา และไก่ต้ม เป็นต้น เพื่อนำไปไหว้ผีบรรพบุรุษ ในช่วงบ่ายจะมีการรวมกลุ่มของผู้ชายในชนเผ่าเพื่อไปยังลานลูกช้างหรือลานกว้างที่ไว้ใช้เล่นลูกช้างเพื่อทำการละเล่นลูกช้าง ส่วนในช่วงเย็นไปจนถึงช่วงค่ำจะเป็นการจัดสถานที่ในการเต้นจะคี โดยสถานที่จะเป็นลานกว้าง มีการทำความสะอาดลานที่จะใช้เต้นจะคีเพื่อเสริมสิริมงคล มีการกางเต็นท์ทั้งในลานและรอบนอกลานเพื่อบังแดดบังฝน เมื่อจัดสถานที่เสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้วจะมีการซ้อมดนตรีและซ้อมการเต้นจะคีก่อนวันปีใหม่เพื่อทวนความจำของนักดนตรีและผู้คนที่เข้าร่วมการเต้นจะคี

ภาพที่ 1 ลานที่เตรียมไว้สำหรับการเต้นจะคี

ที่มา: กุลวรา แซ่หลิว

ในช่วงเช้าของวันงานที่จะตรงกับวันขึ้นปีใหม่จะมีการรดน้ำดำหัวญาติผู้ใหญ่ในแต่ละบ้านเพื่อขอพรและขอมาตลอดทั้งปีที่ผ่านมา โดยผู้เยาว์จะเดินทางไปยังบ้านเรือนของญาติผู้ใหญ่เพื่อรดน้ำดำหัวและรับคำอวยพรกับอั่งเปา เมื่อเสร็จจากบ้านหลังนี้ก็จะสลับไปบ้านญาติคนอื่นๆ ต่อและกลับมายังบ้านของตนเองเพื่ออาบน้ำแต่งตัว หลังจากนั้นจะไปรวมตัวกันที่ลานจะคีในเวลาประมาณ 8.00 น. เพื่อเข้าร่วมประเพณีกินวอ โดยขั้นตอนแรกของงานจะเป็นการสวดภาวนาของชาวคริสต์เป็นเนื่องจากชาวลาวที่ส่วนมากเป็นคริสต์ศาสนิกชน ส่วนคนที่ไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์จะไหว้บรรพบุรุษด้วยเครื่องบวงสรวงที่โต๊ะกลางลานจะคี เมื่อทุกคนเสร็จสิ้นจากการสวดมนต์ภาวนาและไหว้บรรพบุรุษแล้วก็จะมารวมกันที่กลางลานจะคีเพื่อรอต้อนรับแขกที่มาจาก เมื่อเสร็จพิธีสวดภาวนาก็จะมีผู้ใหญ่บ้านจะคีและผู้ว่าราชการจังหวัดยะลาเป็นผู้เปิดงานปีใหม่ หรือประเพณีกินวอ หลังจากนั้นจะมีการแสดง 2 ชุด โดยชุดแรกจะเต้นจะคีเพื่อต้อนรับแขกผู้มาเยือน โดยผู้หญิงจะเป็นผู้เต้นและผู้ชายจะเป็นนักดนตรี ส่วนการแสดงชุดที่ 2 จะเป็นการแสดงของเด็กสาวในหมู่บ้าน เมื่อการแสดงจบลงเป็นที่เรียบร้อยแล้ว นักดนตรีก็จะเล่นเครื่องดนตรีพร้อมกับเต้นจะคีเพื่อนำผู้คนที่มาร่วมงานเข้าร่วมวงเต้นจะคี

การเต้นจะคีเป็นการเต้นที่นำท่าเต้นมาจากวิถีชีวิตของชนเผ่าชาติพันธุ์ เช่น ท่าการถางป่า ท่าการทำเกษตร ท่าการทำงาน โดยการเต้นจะคีจะเต้นตามดนตรีหรือจังหวะที่นักดนตรีเล่นเป็นหลักซึ่งจะมีทั้งหมด 2 จังหวะ คือจังหวะช้าและเร็ว การเต้นจะคีในประเพณีกินวอจะเต้นกันทั้งวันทั้งคืนตลอดจนถึงวันสุดท้ายของการเฉลิมฉลองประเพณีกินวอ

4.2 รูปแบบ องค์ประกอบ และขั้นตอนการเต้นจะคีในประเพณีกินวอ

4.2.1 รูปแบบการเต้นจะคีในประเพณีกินวอ

การเต้นจะคีในประเพณีกินวอของชาวลahuในอำเภอเบตง จังหวัดยะลาสามารถแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

4.2.1.1 การเต้นจะคีเพื่อต้อนรับแขกที่มาร่วมงาน

การเต้นจะคีเพื่อต้อนรับแขกที่อยู่ต่างชนเผ่า ต่างหมู่บ้านหรือนักท่องเที่ยวที่จะมาเข้าร่วมประเพณีกินวอ โดยการเต้นเพื่อต้อนรับนี้จะให้นักดนตรีผู้ชายตั้งแถวเป็นหน้ากระดาน 1 แถว และผู้หญิงที่เป็นผู้เต้นจะตั้งแถวเป็นแถวตอน 2 แถว ซึ่งในการเต้นจะคีเพื่อต้อนรับแขกนั้นจะไม่มีการจับมือเหมือนการเต้นจะคีเป็นวงแต่จะใช้เป็นการเหวี่ยงแขนแทน ไม่กำหนดจำนวนคนที่ออกมาเต้น โดยในการยืนจะให้ฝั่งขวาเป็นฝั่งที่ยืนต้อนรับแขกและฝั่งซ้ายจะเป็นฝั่งของแขกที่มาเยือน การเต้นจะเริ่มจากนักดนตรีเริ่มเล่นดนตรีและจะมีการเต้นจะคีให้พอเป็นพิธีเท่านั้น หลังจากนั้นจะให้นักดนตรีและผู้เต้นจะคี ฝั่งเจ้าของงานเดินนำแขกที่มาเยือนเพื่อเข้าร่วมในวงเต้นหลัก การเต้นจะคีเพื่อการต้อนรับจะไม่นิยมหยุดเต้นกลางคัน จะต้องเต้นเพื่อส่งแขกเข้าวงเต้นหลักก่อน ไม่เช่นนั้นอาจทำให้หมดความสนุกสนานในการต้อนรับแขก

ภาพที่ 2 การเต้นจะคีเพื่อต้อนรับแขกที่มาร่วมงาน

ที่มา: กุลวรา แซ่หลั่ว

4.2.1.2 การเต้นจะคีเพื่อการเฉลิมฉลอง

เป็นการเต้นเพื่อให้ผู้คนในชนเผ่าหรือผู้ที่ออกไปทำงานไกลบ้านได้ร่วมเฉลิมฉลองปีใหม่อันอย่างพร้อมหน้า อีกทั้งยังถือเป็นโอกาสให้คนที่อยู่ต่างชนเผ่าได้มามีส่วนร่วม การเต้นเพื่อการเฉลิมฉลองนี้ผู้เต้นจะจับมือกันเป็นวงกลม ทวนเข็มนาฬิกา ท่าเต้นจะคีจะใช้ร่างกายทั้งหมด 5 ส่วน คือ หัว, ลำตัว, แขน, ขา และเท้า ซึ่งการเต้นจะคีจะเน้นการใช้เท้า และเต้นตามจังหวะของดนตรีเป็นหลัก แต่เนื่องจากในปัจจุบันจะมีแขกที่เป็นคนพื้นถิ่นไม่ใช่ชนเผ่าชาติพันธุ์ ก่อนการเต้นจะคีจึงจะมีการเต้นโห่เพื่อสาธิตท่าเต้น โดยนักดนตรีจะยืนเรียงหน้ากระดานอยู่ทางฝั่งขวา และผู้เต้นจะยืนเรียงเป็นหน้ากระดานอยู่ทางฝั่งซ้าย โดยจะให้ผู้หญิงอยู่ข้างหน้าและผู้ชายอยู่ข้างหลัง เมื่อนักเต้นเข้าแถวพร้อมแล้วนักดนตรีจะเริ่มเล่นดนตรีและเต้นพร้อมกับผู้เต้น เมื่อแสดงในส่วนของการสาธิตเสร็จแล้ว นักดนตรีจะเล่นดนตรีต่อเรื่อย ๆ พร้อมกับเดินนำผู้เต้น ให้เข้าเป็นวงกลมเพื่อเริ่มเต้นจะคีตามประเพณี โดยจะให้นักดนตรียืนเป็นวงกลมอยู่ข้างในวง ส่วนผู้ที่เต้นจะคีจะจับมือกัน วงอยู่รอบนอกนักดนตรีและเต้นไปเรื่อย ๆ หากผู้เต้นเกิดความเหนื่อยล้าก็สามารถหยุดพักและออกจากวงเต้นได้ และสามารถกลับเข้ามาเต้นในวงเต้นได้อีกโดยจะเข้ามาอยู่แถวใดหรือตำแหน่งใดของวงเต้นจะคีก็ได้

ภาพที่ 3 การเต้นจะคีเพื่อการเฉลิมฉลอง

ที่มา: กุลวรา แซ่หลั่ว

4.2.2 องค์ประกอบของการเดินจะคีโนประเพณีกินวอ

4.2.2.1 สถานที่ทำการแสดง

ในการเดินจะคีของหมู่บ้านน้ำพุร้อน อำเภอเบตง จังหวัดยะลา จะใช้สถานที่โล่งกว้างหน้าโบสถ์หรือลานของหมู่บ้านเป็นหลัก ซึ่งคนในหมู่บ้านจะช่วยกันทำความสะอาดโดยในลานกว้างนั้นจะมีการกางเต็นท์ทั้งในลานตรงกลางและรอบนอกเพื่อกันแดด ซึ่งในเต็นท์รอบนอกจะมีการจัดเก้าอี้ไว้ให้กับคนผู้คนที่ไปที่มาเข้าร่วมงาน และในตรงกลางของลานจะมีการปักต้นสน ต้นไผ่ ต้นกล้วย ต้นอ้อย และดอกไม้สดที่มัดรวมกันไว้โดยจะมีชื่อเรียกว่าต้นเขaxeเจ เพื่อแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์และชาวชนเผ่าลาหู่มีความเชื่อว่าการปักต้นเขaxeเจคือการเริ่มต้นปีใหม่ แต่ถ้าหากนำออกจะถือว่าสิ้นสุดปีใหม่แล้ว นอกจากนี้จะมีโต๊ะที่ตั้งไว้ใกล้ๆกับต้นเขaxeเจเพื่อตั้งเครื่องบวงสรวง เครื่องดนตรี และของกินอื่นๆ สำหรับให้คนในงานได้รับประทาน

ภาพที่ 4 ต้นเขaxeเจ

ที่มา: กุลวรา แซ่หลั่ว

4.2.2.2 เครื่องบวงสรวง

สำหรับคนในชนเผ่าลาหู่ที่ไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์ ก่อนการเดินจะคีจะมีการนำเครื่องบวงสรวง ไปให้บรรพบุรุษก่อนจะเดิน เครื่องบวงสรวงประกอบด้วย หัวหมู ไก่ต้ม เหล้าขาว เปียร์ ชา และข้าวปุกงา เมื่อทำการไหว้เสร็จแล้วจึงเริ่มการเดินจะคี

4.2.2.3 ผู้แสดง

ในการเดินจะคีจะมีการแยกผู้แสดงออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือผู้เดินจะคีโนประเพณีกินวอ โดยผู้เดิน

จะคีในกลุ่มนี้จะไม่จำกัดทั้งเพศและวัยของผู้แสดง เพราะเป็นการเดินเฉลิมฉลอง ต่างจากกลุ่มที่ 2 ที่เป็นผู้เดินจะคีเพื่อต้อนรับแขก ผู้เดินกลุ่มนี้จะมีการคัดเลือก ทั้งรูปร่างหน้าตา อายุ จำนวนของผู้แสดงและการศึกษาของผู้แสดง เพื่อให้สะดวกต่อการสื่อสารระหว่างผู้แสดงและแขกที่มาเยือน

4.2.2.4 เครื่องแต่งกาย

การแต่งกายสำหรับผู้เดินจะคีจะมีการอยู่ 3 ลักษณะ ได้แก่ลักษณะที่ 1 การแต่งกายด้วยชุดชนเผ่าแบบดั้งเดิมที่ทั้งชุดจะเน้นสีดำและปักผ้าเป็นลายหรือรูปทรงต่างๆโดยจะใช้สีแดง, สีเขียว และสีอื่นๆ แซมตามจุดต่างๆ ประดับด้วยเครื่องเงินที่ทำเป็นกระดุมเงินหรือระย้าเย็บไว้ที่ชุดไม่ว่าจะเป็นท่อนบนหรือท่อนล่าง ลักษณะที่ 2 จะเป็นการแต่งกายด้วยชุดของชนเผ่าแบบประยุกต์ของฝ่ายหญิง โดยนำเอาเค้าโครงแบบดั้งเดิมของชุดมาประยุกต์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและยุคสมัยในปัจจุบัน ซึ่งตัวชุดจะมีการปรับแต่งสีสันให้ดูสดใสหรือปรับแต่งการตัดชุดให้พอดีกับเงินที่ตนเองมีอยู่ ลักษณะที่ 3 จะเป็นการแต่งตัวด้วยชุดหรือเสื้อผ้าตามสมัยนิยม โดยจะนิยมสวมเป็นเสื้อสีแดงหรือเสื้อสีฟ้า เป็นต้น ในส่วนของเครื่องประดับฝ่าย

หญิงจะนิยมสวมเป็นเครื่องประดับที่ทำจากเงิน เช่น ต่างหูเงิน เข็มขัดเงิน เป็นต้น บนศีรษะจะสวมเป็นหมวกของชนเผ่าหรือจะไม่ใส่ก็ได้ ส่วนฝ่ายชายจะไม่นิยมสวมเครื่องประดับ นอกจากนี้ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงนิยมสะพายกระเป๋ายามของชนเผ่าเพื่อไว้เก็บของ และยังถือว่ากระเป๋ายามใบนั้นเป็นเครื่องประดับอีกชิ้น นอกเหนือจากนี้ฝ่ายหญิงจะมีการพกผ้าเช็ดหน้าเพื่อไว้ซับเหงื่อที่มีระหว่างการแข่งขันหรือการจับมือกับผู้อื่นในการเต้นจะถืออีกด้วย

ภาพที่ 5 การแต่งกายลักษณะที่ 1

ที่มา: กุลวรา แซ่หลั่ว

ภาพที่ 6 การแต่งกายลักษณะที่ 2

ที่มา: กุลวรา แซ่หลั่ว

ภาพที่ 7 การแต่งกายลักษณะที่ 3

ที่มา: กุลวรา แซ่หลั่ว

4.2.2.5 เครื่องดนตรี

ดนตรีของการเต้นจะคตินั้นจะมีการใช้เครื่องดนตรีทั้งหมด 6 ชนิด ได้แก่ แคนลาหู่ (หน่อกูด หรือโปแต) เมาท้อแกนหรือฮาร์โมนิก้า (แล้ลู่) ซึง(ตือ) ซ้อง(โบลโโก) ฉาบ และกลอง(จำโงหรือแจโง) โดยบางชนิดจะประดิษฐ์ขึ้นมาเองจากวัสดุธรรมชาติต่างๆ เช่น หนังกว หนังกว หนังกว ไม้ไผ่ ลูกน้ำเต้า ขวดพลาสติก และไม้ชนิดต่างๆ เป็นต้น ซึ่งในการเต้นจะคีเครื่องดนตรีมีความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะต้องใช้เป็นตัวควบคุมจังหวะของการเต้น โดยนักดนตรีที่เล่นเครื่องดนตรีก็

จะเป็นคนในชนเผ่าของตนเอง ซึ่งมีหลายคนและแต่ละคนจะนัดในการเล่นเครื่องดนตรีบางชนิดหรืออาจจะมีบางคนที่สามารถเล่นเครื่องดนตรีได้หลายชนิด ในการเล่นดนตรีนั้นดนตรีจะเริ่มเล่นด้วยการตีกลองและการตีฉาบเป็นหลัก ต่อมาจึงเป็นการตีฆ้องและการตีฉิ่ง เพื่อกำหนดจังหวะในการเต้นจะคีให้กับผู้เต้น และสุดท้ายจะเป็นการเป่าฮาร์โมนิกาและแคนลาหู่เพื่อบรรเลงเป็นดนตรีเพื่อให้ความไพเราะและความสนุกสนานในการเต้นจะคี ซึ่งจังหวะของดนตรีจะมีอยู่ 2 ระดับ คือจังหวะช้าและเร็ว โดยจะมีนักดนตรีเป็นผู้นำในการเต้นจะคีในแต่ละรอบและระยะเวลาในการเต้นก็จะขึ้นอยู่กับความต้องการของนักดนตรีเช่นกัน ในการเล่นดนตรีในแต่ละเพลงจะคำร้องและจะเล่นซ้ำๆ สลับกันไปมา

ภาพที่ 8 แคนลาหู่
ที่มา: กุลวรา แซ่หลิว

ภาพที่ 9 ซึง
ที่มา: กุลวรา แซ่หลิว

5. อภิปรายและสรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “การเต้นจะคีในประเพณีกินวอของชนเผ่าลาหู่ในอำเภอเบตง จังหวัดยะลา” พบว่า การเต้นจะคีเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิต ความเชื่อ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนเผ่าลาหู่ โดยมีรากฐานมาจากพิธีกรรมการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และบรรพบุรุษ ซึ่งสะท้อนถึงความเชื่อเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ ความเป็นสิริมงคล และความสามัคคีภายในชุมชน ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre [1] ที่อธิบายว่าศิลปะการแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์มีบทบาทสำคัญต่อการธำรงอัตลักษณ์และการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมภายในชุมชนชาติพันธุ์

ผลการศึกษาพบว่า การเต้นจะคีสามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ การเต้นเพื่อต้อนรับแขกผู้มาเยือน และการเต้นเพื่อการเฉลิมฉลองในประเพณีกินวอ ซึ่งทั้งสองรูปแบบยังคงสะท้อนคุณค่าด้านความสามัคคีผ่านการเต้นเป็นวงกลม และการเคลื่อนไหวตามจังหวะดนตรีพื้นบ้าน สอดคล้องกับการศึกษาของ Howard [3] ที่กล่าวว่าการแสดงพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีบทบาทในการเชื่อมโยงสมาชิกในชุมชนและสร้างความรู้สึกร่วมทางวัฒนธรรม นอกจากนี้การใช้พื้นที่ประกอบพิธี เครื่องบวงสรวง เครื่องแต่งกาย และดนตรี ยังแสดงให้เห็นถึงการสืบทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น

ในด้านองค์ประกอบของการแสดง พบว่า ดนตรีมีบทบาทสำคัญในการควบคุมจังหวะและการเคลื่อนไหวของผู้เต้น โดยเฉพาะการใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้าน เช่น แคนลาหู่ ซึ่ง กลอง และฆ้อง ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะของชนเผ่าลาหู่ ผลการศึกษานี้ สอดคล้องกับงานของ Miller and Williams [4] ที่ระบุว่าดนตรีชาติพันธุ์ไม่เพียงทำหน้าที่สร้างความบันเทิง แต่ยังเป็นกลไกในการถ่ายทอดความทรงจำและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนอีกด้วย

นอกจากนี้ การศึกษายังพบว่า การเต้นจะถือเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้คนทุกเพศทุกวัยเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมร่วมกัน จึงนับเป็นกระบวนการสร้างความเข้มแข็งทางสังคมและความสัมพันธ์ภายในชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ UNESCO [5] ที่ให้ความสำคัญกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในฐานะเครื่องมือในการสร้างความต่อเนื่องทางสังคมและอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ส่งผลต่อการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของชนเผ่าลาหู่ โดยเฉพาะการที่คนรุ่นใหม่มีวิถีชีวิตและค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้การเต้นจะคึกในบางพื้นที่เริ่มถูกลดบทบาทจากพิธีกรรมดั้งเดิมไปสู่การแสดงเพื่อการท่องเที่ยวและการต้อนรับแขกมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Smith [6] ที่อธิบายว่าศิลปะการแสดงพื้นบ้านในหลายประเทศกำลังเผชิญกับการปรับเปลี่ยนบทบาทจากบริบทพิธีกรรมไปสู่บริบทเชิงพาณิชย์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

แม้ว่าการประยุกต์ใช้การแสดงเพื่อการท่องเที่ยวจะช่วยให้ศิลปวัฒนธรรมยังคงดำรงอยู่ในสังคมร่วมสมัย แต่หากขาดการตระหนักถึงคุณค่าดั้งเดิม อาจส่งผลให้ความหมายเชิงจิตวิญญาณของพิธีกรรมลดลงได้ ดังนั้น การอนุรักษ์และสืบทอดการเต้นจะคึกจึงควรดำเนินควบคู่ไปกับการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่คนรุ่นใหม่ ตลอดจนสนับสนุนให้ชุมชนมีบทบาทในการจัดกิจกรรมประเพณีอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งส่งเสริมการศึกษาวิจัยและการเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับศิลปะการแสดงชาติพันธุ์ในระดับท้องถิ่นและระดับสากล เพื่อให้การเต้นจะคึกยังคงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชนเผ่าลาหู่ได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

6. เอกสารอ้างอิง

- [1] Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre. (2020). *Ethnic groups and cultural information in Thailand*. Bangkok, Thailand: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre. (In Thai)
- [2] Sukin, S. (2018). *Beliefs and rituals of the Lahu ethnic group in Northern Thailand*. Chiang Mai, Thailand: Chiang Mai University. (In Thai)
- [3] Howard, K. (2016). *Music as intangible cultural heritage: Policy, ideology, and practice in the preservation of East Asian traditions*. Routledge.
- [4] Miller, T. E., & Williams, S. (2018). *The Garland encyclopedia of world music: Southeast Asia*. Routledge.
- [5] UNESCO. (2017). *Intangible cultural heritage and sustainable development*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- [6] Smith, L. (2019). *Heritage, tourism, and community identity*. Bloomsbury Academic.